

УДК 821.161.3-343.09

Самабытнасць беларускай аўтарскай казкі пачатку XX стагоддзя

Падстаўленка В.Ф.
*Установа адукацыі “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт
імя П.М. Машэрава”, Віцебск*

У артыкуле даследуюцца ідэйна-тэматычныя, вобразныя і жанрава-стылявыя адметнасці беларускай аўтарскай казкі на матэрыяле твора “Вежа Міру” Максіма Багдановіча. Сцвярджаецца: творчасць Багдановіча ўяўляе сабой мастацкі прыклад сінтэзавання самых розных традыцый і пачаткаў. Тут адметна спалучаны ідэі сусветнага мастацтва і айчынай культурнай спадчыны, элементы беларускай фальклорнасці і іншанацыянальных міфалагічных плыняў, аўтабіяграфічная рэфлексійнасць і аналітычны погляд на гісторыю і сучаснасць. Усё гэта крэатыўна апрацавана і даведзена да ўзораў класічнасці. Антываенная скіраванасць тэматыкі казкі Багдановіча, прыравесцінасць яе зместу і маральна-духоўная канцэнтраванасць праблематыкі дэтэрмінавалі набліжанасць аналізуемага твора да антыўтопіі.

Робіцца вывад: багацце ідэйна-тэматычных, вобразных і жанрава-стылявых рашэнняў у “Вежы Міру” абумоўлівае чытацкую цікавасць і значнасць вывучэння твора ў сучасным літаратуразнаўстве. Асаблівы інтарэс і давер рэцыпіентаў да дзівосных падзей дзякуючы не пераконваючай рэалістычнай атрыбутыўнасці і тыповасці вобразаў, а, фактычна, супрацьлеглым шляхам – шляхам стварэння новага міфа, Кнігі кніг, Казкі казак.

Ключавыя словы: аўтарская казка, гуманістычнасць, вобразная сістэма, жанрава-стылявыя адметнасці, фальклорна-казачныя і міфалагічныя элементы.

(Ученые записки. – 2013. – Том 15. – С. 176–183)

Peculiarities of the Belarusian Author Written Fairy Tale of the Early XX century

Podstavlenko V.F.
*Educational establishment “Vitebsk State University
named after P.M. Masherov”, Vitebsk*

The article investigates the ideological and thematic, figurative and genre and style features of the Belarusian author written tales on the material of “The Tower of the World” by Maxim Bogdanovich. It is stated that creativity of Bogdanovich is an art example of synthesizing a variety of traditions and principles. It noteworthy involves ideas of world art and national cultural heritage, elements of Belarusian folklore and foreign mythological currents, autobiographical reflection and analytical look at the history and the present. All this is creatively processed and brought to classic standards. Anti-war orientation of the tale subjects by Bogdanovich, parable content and moral and spiritual concentration of problems conditioned proximity of the analyzed work to the dystopia.

Conclusion is made that the wealth of the ideological and thematic, figurative and genre and style solutions in the “Tower of the World” determines the reader's interest and the importance of studying the work by modern literary criticism. Particular interest and trust of recipients in the surprising events appear not due to convincing and realistic attributiveness and typology of images, but, in fact, the opposite way - by creating a new myth, the Book of books, Tale of Tales.

Key words: author written tale, humanism, image system, genre and style features, folk and fairy and mythological elements.

(Scientific notes. – 2013. – Vol. 15. – P. 176–183)

Адрас для карэспандэнцыі: 210002, г. Віцебск, вул. 3-я Прадзільная, д. 38; маб. тэл.: 8(029)590-18-38 (МТС) – В.Ф. Падстаўленка

Пачатак XX стагоддзя ў беларускай літаратуры з’яўляецца, бяспрэчна, прагрэсіўным перыядам, у якім былі развіты ўжо існуючыя жанравыя формы і прэзентаваны новыя. Прыкладам апошняга можна лічыць і аўтарскую казку. Як вядома, да распрацоўкі казак у гэтыя гады звярталіся Я. Колас (“Казкі жыцця”), В. Ластоўскі (“Дзед і ўнук”, “Певень і гуся”, “Вуж куртаты і мужык багаты”), Цётка (“Журавель і Чапля”). Згаданыя аўтары свядома арыентаваліся на фальклорна-казачную традыцыю, апелюючы тым самым да нацыянальнай памяці беларусаў, пры гэтым агульнавядомыя сюжэты фрагментарна звязвалі з актуальнымі з’явамі рэчаіснасці. Самабытным прыкладам у дадзеным жанравым кантэксце бачыцца казка “Вежа Міру” Максіма Багдановіча.

Мэта дадзенай работы – аналіз ідэйна-тэматычнай, вобразнай і жанрава-стылявой спецыфікі казкі “Вежа Міру” М. Багдановіча.

Матэрыял і метады. Аб’ектам даследавання ў артыкуле стала казка “Вежа Міру” Максіма Багдановіча як мастацкі прыклад унікальных ідэйна-тэматычных, вобразных і жанрава-стылявых рашэнняў у межах нацыянальнай пражытнай жанравай сістэмы першых гадоў мінулага стагоддзя. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, структурна-тыпалагічнага і дэскрыптыўнага метадаў, якія дазволілі аб’ектыўна ахарактарызаваць мастацкі твор.

Вынікі і іх абмеркаванне. Творчасць Максіма Багдановіча ўяўляе сабой мастацкі прыклад сінтэзавання самых розных традыцый і пачаткаў. Тут адметна спалучаны ідэі сусветнага мастацтва і айчынай культурнай спадчыны, элементы беларускай фальклорнасці і іншанацыянальных міфалагічных плыняў, аўтабіяграфічная рэфлексійнасць і аналітычны погляд на гісторыю і сучаснасць. Усё гэта

крэатыўна апрацавана і даведзена да ўзораў класічнасці.

Бясспрэчным з’яўляецца той факт, што М. Багдановіч бліскуча выступаў у шматлікіх жанрах, пры гэтым асобныя з іх былі не толькі ўпершыню ўведзены ў нацыянальны літаратурны кантэксст, але і адразу прафесійна, дасканалы прадстаўлены. Гэта адносіцца, напрыклад, да жанравай формы літаратурнай казкі. Нагадаем, што ў 1915 годзе Багдановічам была напісана казка “Вежа Міру” – унікальны твор нават у межах усёй беларускай прозы пачатку XX стагоддзя.

Увогуле, у супастаўленні з грунтоўна прааналізаванымі паэзіяй і крытыкай названага аўтара яго малая проза па-ранейшаму застаецца перспектыўным навуковым аб’ектам. У гэтым артыкуле мы паспрабуем шматаспектна раскрыць ідэйна-тэматычную, вобразную і жанрава-стылявую спецыфіку казкі “Вежа Міру”.

Перадусім варта спыніцца на фальклорна-міфалагічнай аснове згаданага твора. Тут працягваецца пісьменніцкая тэндэнцыя паяднання індывідуальна-мастацкага і вусна-паэтычнага народнага светаў, распачатая аўтарам яшчэ ў апавяданнях “Музыка”, “Мадонна”, “Сон-травы”. У “Вежы Міру” багдановічаўская апеляцыя да міфа была выклікана неабходнасцю пошукаў арганічнай формы выяўлення набалелых філасофскіх канцэптаў. Так, міфалагічная ідэя ўсталявання гармоніі, міру ў татальнай хаатычнай прасторы набывае тут звышактуальны і гістарычна дэтэрмінаваны характар – неабходнасць спынення сусветнай вайны і абароны жыцця.

Фальклорна-казачныя і міфалагічныя элементы ў “Вежы Міру” ўзаемадапаўняюцца і цудоўна карэлююцца з іншымі жанрава-стылявымі складнікамі. Гэта ў многім тлумачыцца навукавай пазіцыяй Багдановіча, у адпаведнасці з якой аўтарам адзначалася, што казка

складаецца з рэшткаў міфа [1, с. 421]. Абодва кампаненты (фальклорна-казачны і міфалагічны) канструктыўна ўплываюць на мастацкі свет твора, пісьменнік арыентуецца на іх, экстэнсіфікуючы міфапаэтычную сістэму беларусаў, альбо часам адштурхоўваючыся ад яе.

Для твора Багдановіча ўласціва міфалагічная ўніверсалацыя, вынікамі якой становяцца ўмоўнасць падзей, тытанізм учынкаў герояў, касмізм іх мыслення і інш.

Паказаная ў казцы гісторыя дзівоснага вострава Чатырох вятроў праецыруецца на жыццё ўсёй зямлі, прычым жыццё не толькі сучаснае аўтару, а з моманту ўзнікнення чалавецтва. На гэтую адметнасць указвае філасофска-міфалагічны характар аповеду ў творы, пасляхова зададзены з самага яго пачатку і вытрыманы да фіналу: “С давніх пор под покровом вечности, среди неподдающегося измерению и учёту пространства веков, на перекрёстной грани четырёх дорог, в могучих объятиях седого гиганта Океана, – как дитя в люльке, качался остров” [1, с. 136].

Дзякуючы моўным канструкцыям кшталту “с давніх пор”, “от начала веков” у творы пазітыўна праяўляецца мастацкі прыём легендарна-эпічнага паглыблення ў часе, поўнай рэалізацыі якога спрыяюць усе кампаненты казкі.

Мастацкі час у “Вежы Міру” неакрэслены ў рэальных гістарычных межах, а ў пачатку апавядання максімальна абстрактны. Аўтарам удала апрабоўваюцца розныя магчымасці трансфармацыі шчыльнасці мастацкага часу, у выніку тэмп аповеду вар’іруецца ад звышпаскарэння да традыцыйнай для жанру казкі часовай дыскрэтнасці, фрагментарнасці. Змена шчыльнасці дадзенай катэгорыі адбываецца пры мастацкім пераходзе ад апісальнай плыні да наратыўнай, прадэманстраваным у дэталёва распрацаваным цэнтральным эпізодзе казкі.

Неаднастайнасць уласцівая і для мастацкай прасторы твора, якая дыферэнцыруецца на *макрасвет* (свет вечны, дзе пануюць прыродныя стыхіі) і *мікрасвет* (востраў і яго цэнтр – царскі палац). Прынцыпы функцыянавання гэтых светаў сутасна ідэнтычныя. Мастацкае апісанне механізмаў сусветнага існавання мэтанакіравана зводзіцца ў фокус паказу драматычнага жыцця на востраве, што падкрэслівае думку аб сімвалічнай ролі названай лакальнай прасторы, якая выступае ўвасабленнем чалавечага грамадства і Быцця ўвогуле.

Багдановічаўскі мастацкі свет – гэта катэгорыя антынамічная, супрацьлеглая, яна мадэлюецца на палярных тэндэнцыях у сваім развіцці. Звернемся да найбольш канструктыўных з іх:

- 1) *індывідуалізм–калектывізм*. Пры гэтым аўтарам вылучаюцца розныя формы індывідуалізму: індывідуалізм на дэструктыўна-дэманічнай аснове (пазіцыя цара) і індывідуалізм на стваральна-міратворчым базісе (пазіцыя царэўны);
- 2) *мяккасць–жорсткасць*. Гэта выяўляецца як у агульнай мастацкай светабудове казкі, так і ў лакальных межах канкрэтных вобразаў. Напрыклад, выключная жорсткасць цара і яго выключная любоў да дачкі;
- 3) *самаахвярнасць* (вобраз царэўны)–*эгаізм* (вобраз цара);
- 4) *прыродная стыхійнасць* (макрасвет у казцы)–*манаскі аскетызм* (патэнцыяльнае, пажаданае знаходжанне царскай дачкі ў вежы).

Мастацкая прастора ў творы ўключае трыхатамічныя ўзроўні: ніжэйшы (мора, царства смерці), сярэдні (востраў), вышэйшы (неба). Трактоўка ніжэйшага ўзроўню ў Багдановіча класічная: стаўленне да смерці негатыўнае, у сувязі з гэтым гучыць матыў змагання ці спрэчкі з ёю. Мора, водная прастора ўспрымаецца як “калыска жыцця”,

асяродак прыгажосці і пастаянных жарсецэй.

Сярэдні ўзровень прэзентуецца як цэнтральная прастора з прэтэнзіяй на галоўнасць.

Семантыка неба ў творы мае амбівалентны характар. Тут месцазнаходжанне вышэйшых сіл, не толькі носбітаў існай духоўнасці і гармоніі, але і дэструктыўных, зацікаўленых у чалавечых войнах. Іманентная супрацьлегласць верхняга свету тлумачыцца тым, што ён выступае варыяцыйнай зямнога (сярэдняга) свету, у якім мае месца татальнае падзенне нораваў, аднак ёсць і рэдкія прыклады чалавекалюбства.

Традыцыйнае апісанне верхняга свету як духоўнага часткова трансфармуецца за кошт алюзіяў на антычныя міфы, у якіх жыхары Алімпа рэдка былі ўзорамі дабрачыннасці. У Багдановіча персаніфікаваныя сілы прыроды асацыятыўна адлюстроўваюць грамадскія імператывы. І тут пісьменніцкая пазіцыя максімальна крытычная, бо пад вонкавую ідылію і прагрэсіўнасць камуфлююцца дэструктыўнасць і гвалт.

Адзначаная тэза самабытна і пастаўлена ярка прамаркіравана ў пачатку твора, дзе паэтычна апісваецца саюз сонца з востравам: “Его (востраў. – В.П.) обнимало никогда не остывающим пламенем, жгучей страстью пылавшее солнце. Под расплавленным золотом горячего дыхания солнца, как в пылающем горниле <...> выковывался вечный нерушимый союз солнца с островом. Золотым широким поясом, как обручальным кольцом, плотно обхватывало солнце остров <...> не жили и лелеяли его Океаниды, и золотой сетью послушных лучей, как в клещах, держало его в своих объятиях страстное солнце” [1, с. 136–137]. У працытаваным урыўку відавочны сэнсавы дуалізм мастацкіх вобразаў: сонца – ласкавае і спапяляльнае, азначаны саюз – гэта шчасце, вяселле, але і палон для вострава.

Іманентная амбівалентнасць характэрная і для самога вострава

Чатырох вятроў, які стаў ёмішчам усяго пад маскай ідэальнага. Востраў сімвалізуе ростані, трагічнае прадчуванне наступстваў непазбежнага выбару, адказнага і цяжкага, бо ёсць магчымасць памыліцца і ў здзяйсненні лепшага зрабіць для астатніх горш. Таксама за ўсёй прэпазіцыйнасцю, выключнасцю дадзенага вобраза ў ім імпліцытна сцвярджаюцца ідэі “маленькасці”, безабароннасці, лёгкай згубы.

Таму пры характарыстыцы вострава аўтарам развіваецца матыў страчанага раю, а пасля ідэалістычнага апісання гэтага вянца крэатыўных пошукаў Акеяна шматразова выкарыстоўваюцца ідэйна значныя мастацкія паўторы: “...всё было здесь. Всё было могуче и сильно. Всё было разнообразно и обильно” [1, с. 137]. У выніку ідылічная карціна развенчваецца.

У гарызантальнай мастацкай прасторы казкі акцэнтны зроблены на вобразах палаца і вежы, якія ўспрымаюцца апазіцыйна, як сімвалы злачыннага матэрыяльнага і духоўнага, гуманістычнага. Пануючыя ў палацы раскоша, моц і тыранічная ўлада – гэта нішто, “столб пыли на солнце, готовый разлететься от малейшего движения” [1, с. 139], таму царэўна, якая была ўвасабленнем сапраўднай маральнай велічы, “жила одинокой, печальной, прозрачной и хрупкой, как девственная лилия” [1, с. 139]. Багдановіч знайшоў, на нашу думку, геніяльную метафару для азначэння жыцця ў палацы – “клокочущая радость жизни”. Прыведзеная фраза грунтуецца на антынамічнай семантыцы: радасць, але “клокочущая”, як кроў. Вонкавая ідылія, пад шыльдай якой хаваюцца глыбокі катастрафізм грамадства, гвалт і смерць. Таму жаданне царэўны жыць асобна ў вежы бачыцца для яе адзіна магчымым, бо гэта выбар шляху да маральна-духоўнага станаўлення.

Ініцыянаванне гераічнай пабудовы крыштальнай вежы можна трактаваць як пачатак барацьбы за чалавецтва і яго маральнасць, супрацьстаянне злу

дабрыней і літасцю. Мастацкім увасабленнем апошняга з'яўляюцца ў казцы белыя аблокі, пра якія царэўна кажа: “Когда увижу я где-нибудь войны, междуусобицы, кровь, буду срывать ключья белых облаков и забросаю ими тех, кто будет воевать” [1, с. 140]. Вобразы белых аблокаў сімвалізуюць у творы і вышэйшыя стваральныя сілы, з якімі гераіня размаўляе ў сваім снепапярэджанні: “Будто стоит она высоко, высоко, на самой вышке хрустальной башни. А кругом всё облака белые, жемчужные, воздушные” [1, с. 142].

Вобразы вышэйшых нябесных сіл, вежы Міру і царэўны аўтар канстантна апісвае пры дапамозе аднолькавых эпітэтаў, што мае сваю логіку, бо пералічаныя мастацкія аб'екты карэлююцца з агульнай маральна-духоўнай сферай. Аднак таксама неабходна адзначыць, што крыштальнасць, празрыстасць вежы можна інтэрэтаваць і як ілюзорнасць, немагчымасць дасягнення мэты, бо на падмурку грахоўнасці не можа быць створана маральнасць. Гэта парадокс і тупіковы шлях адначасна.

Сістэма суб'ектнай арганізацыі ў казцы разгалінаваная, яна ўключае ў сябе герояў з рэалістычнай асновай (перадусім, цар і яго дачка), міфалагічныя, антычныя вобразы, метафарычныя прыродныя сілы (Акеян, Акеяніды, Леда, Вулкан і інш.). Характары большасці герояў статычныя, за выключэннем вобраза цара. У адносінах да гэтага персанажа пісьменнікам практыкуецца мастацкі прыём зменлівай характарыстыкі. Так, першапачаткова аўтарам развіваецца тэзіс аб выключнасці, манументальнасці вобраза цара: “Над людьми царил царь, крепостью и мудростью своей, превзошедший всех царей” [1, с. 137]. Аднак пры сутыкненні з носьбітам сапраўднай маральна-духоўнай велічы (дачкой) тытанічны імідж героя рэдукуецца, ператвараецца ў нішто, “горстку пепла”. Між тым дэструктыўнасць персанажа захоўваецца, як вынік – трагічны маштаб падзей у творы ўзрастае з-за

таго, што ўпартае прапагандаванне царом аберацыйных ідэй і шляхоў іх дасягнення памнажае кола чалавечых ахвяр.

Пры раскрыцці герояў Багдановіч пазбягае партрэтнай і псіхалагічнай дэталізацыі. Замест гэтага аўтар прымяняе падзейна-акцэнтаваныя характарыстыкі персанажаў, якія звязваюць казку з навелістычнымі структурамі. Так, напрыклад, у мастацкую гісторыю ўключаецца нечаканая падзея (прапанова царэўны пабудаваць вежу), якая кардынальна трансфармуе пратаганіста альбо істотна мяняе шкалу яго жыццёвых каштоўнасцей, самаацэнку, ацэнкі іншых.

Распрацоўка Багдановічам міфалагічных вобразаў таксама мае сваю адметнасць. Адзначаная група персанажаў захоўвае сваю традыцыйную стэрэатыпнасць рэцэпцыі, а змяняюцца толькі іх ролевыя магчымасці: багі ў творы перасталі быць галоўнымі крэатарамі ўсіх працэсаў і з'яў у Сусвеце, амаль згубілі свой надзвычайны статус, уступаюць у саюз з царом, нават знаходзяцца ў больш прыніжаным становішчы, чым той, хто “спорил со смертью и богами” [1, с. 138]. Аднак у казцы сцвярджаецца, што “вышэйшасць” такога звышчалавека мае не пазітыўныя, а негатыўныя вынікі.

Самабытнасць пісьменніцкага творчага мыслення выяўляецца і ў жанравастылявых і сюжэтна-кампазіцыйных аспектах. Багдановіч абапіраўся на распаўсюджаны чарадзейна-казачны матыў (пераадоленне выпрабаванняў царэўны), але ідэйна насычаў яго навацыйным філасофскім сэнсам: пабудова вежы Міру, якая б маніфэставала ідэю спынення сусветных войнаў.

Відавочна, што дзеянне, найчасцей незвычайнае, з'яўляецца базісным імператывам казкі, а сюжэтны рух тут узрастае дзякуючы падзейнай насычанасці і частым дыялогам паміж персанажамі, што і назіраецца ў творы Багдановіча. Больш таго, дыялог у

казках выконвае і функцыі наратыўныя, бо паралельна інфармуе аб здзейшаных і патэнцыяльных падзеях і ацэньвае іх удзельнікаў.

Як і ў любой казцы, у “Вежы Міру” шматаспектна рэалізуецца катэгорыя чарадзейнага, што бачна ў жанрава спецыфічных апісаннях чароўна-фантастычнай прасторы, надзвычайных магчымасцях цара, звышзадачы царэўны, цудадзейным знікненні вежаў, сувязях герояў з вышэйшымі сіламі і г.д. Фальклорная жанравая традыцыя ў аўтарскай казцы праяўляецца, скажам, у апавядальных паўторах, трохступеньчатай сюжэтабудове, што паказальна адлюстравана ў эпизодзе трох спробаў стварэння крышталёвай вежы.

Істотным фактарам развіцця кожнага жанра выступае яго карэляцыя з іншымі жанравымі формамі. Дадзеным момантам тлумачыцца шмакампанентная інтэграцыя структурных, сюжэтных і стылявых элементаў у “Вежы Міру”. Так, аналізуючы мастацкі прыклад пачынаецца пралогам, у якім разгорнута апісваецца востраў Чатырох вятроў і яго адметныя стасункі з навакольным светам. Гэта ўскладняе кампазіцыю твора і з’яўляецца адступленнем ад традыцыйнай казачнай структуры. У адпаведных жанравых узорах культываваўся шчаслівы фінал, а ў “Вежы Міру” пазітыўнага вырашэння канфлікту не адбываецца. Тут ёсць толькі частковае падсумаванне магістральных падзей, прадстаўлены своеасаблівы сюжэтны пералом, але фінал твора адкрыты, скіраваны як на тагачасную рэчаіснасць, так і на любы соцыум і гістарычны перыяд.

Думаецца, антываенная скіраванасць тэматыкі казкі Багдановіча, прыпавесцінасць яе зместу і маральна-духоўная сканцэнтраванасць праблематыкі дэтэрмінавалі набліжанасць аналізуюмага твора да антыўтопіі. Паспрабуем аргументаваць

наступнымі жанравымі супастаўленнямі:

1. Для антыўтопіі характэрна адкрытасць пісьменніцкай пазіцыі, у якой прамаркіраваны індывідуальны пратэст супраць негатыўных сацыяльных з’яў. У тэксце “Вежы Міру” мае месца відавочная крытычнасць грамадскіх законаў. Больш таго, антыўтапічная канцэпцыя аналізуемай казкі даводзіць да абсурду, самавыкрыцця сацыяльных і асобных антыноміі. Сама мастацкая задача твора Багдановіча была антыўтапічнай – папярэджанне аб небяспецы тымчасовых грамадскіх імператываў.
2. Аб’ектам увагі ў антыўтопіі становіцца не падзея, а асоба, яе характар, спадзяванні і г.д. У сувязі з гэтым галоўны канфлікт у такіх творах грунтуецца на супрацьстаянні асобы грамадству, што наўпрост праецыруецца на вобраз царэўны і яе трагічнае існаванне на востраве.
3. Як і ў Багдановіча, сюжэт антыўтопіі сканцэнтраваны, утрымлівае аднатыпныя сітуацыі. Сюжэтная разгалінаванасць не дапускаецца, каб магістральна правесці галоўныя ідэі.
4. Аналізуемая казка мае некалькі ўзроўняў рэцэпцыі і можа варыянтна інтэрпрэтавацца дзіцячай і дарослай аўдыторыямі. Гэта характэрна і для антыўтопіі, у якой канстантна маюць месца два сюжэтныя планы: рэалістычны і іншасказальны, што дазваляе ўлічыць розную ступень чытацкай аналітычнасці.
5. Ва ўтопіі і антыўтопіі апісанне свету замяняецца адным тэрытарыяльна нязначным аб’ектам (востраў Чатырох вятроў М. Багдановіча, востраў Утопія Т. Мора). “Вежа Міру” – гэта твор антыўтапічнай жанравай

скіраванасці з рэалістычна набліжанай асацыятыўнасцю. У адрозненне ад утапічных прыкладаў ідэйны змест тут не дэкларуецца прамалінейна, а раскрываецца праз казачна-фантастычныя калізіі і іншасказальнасць.

6. Згодна з антыўтапічнымі жанравымі традыцыямі, у Багдановіча мінімізаваны партрэтныя і (асабліва) псіхалагічныя замалёўкі галоўных герояў. Дамінантай у характарах персанажаў выступаюць іх маральныя/амаральныя якасці.
7. Схема раскрыцця мастацкага канфлікту ў антыўтопіі наступная: для сцвярджэння існых жыццёвых каштоўнасцей пратаганісту неабходна прайсці праз пакутлівыя выпрабаванні. Такія ж трагічныя падзеі вызначаюць змест і “Вежы Міру”.
8. Як справядліва адзначаецца ў навуковай літаратуры, рух часу ў антыўтопіі не істотны, фактычна, ён накіроўваецца ў бясконцасць. А ў артыкуле мы ўжо спыняліся на тым факце, што хранатоп у казцы Багдановіча з’яўляецца ўніверсальна абстрактным.

Прыведзеныя доказы дазваляюць пераканацца ў антыўтапічнай жанравай сутнасці аналізуемага твора.

Адзначаныя жанравыя адметнасці арганічна карэлююцца са шматлікімі рамантычнымі праявамі “Вежы Міру”. Мастацкі альянс антыўтопіі і рамантызму бачыцца заканамерным, бо, па слухных словах вядомай даследчыцы Т.І. Шамякінай, антыгуманістычным тэндэнцыям сучаснасці, эгаізму рамантыкі супрацьпаставілі ўзвышаны духоўны свет асобы, “якая імкнулася набыць паўнату жыцця ў творчым далучэнні да вечных каштоўнасцей прыроды, гісторыі, культуры” [2, с. 305].

Рамантычнай у Багдановіча з’яўляецца сама ідэя незадаволенасці рэальным светам, імкненне героя адасобіцца ад яго. У дадатак да

названай ідэі аўтарам прапануецца новая – ідэя гармоніі Прыроды і асобы, так усеагульна і не дасягнутая ў казцы, але магчымая на падставе духоўнага ўзвышэння чалавека.

Самотны, пакутлівы герой лічыцца адным з вечных вобразаў рамантыкаў, варыяцыяй яго можна назваць і царэўну з “Вежы Міру”, аднак рамантычны “сусветны смутак” у беларускага аўтара звязаны не са страчаным рэальным часам, а са страчаным маральна-духоўным базісам, закладзеным яшчэ ў межах біблейскай антрапалагічнай канцэпцыі.

Акцэнтаваны рамантыкамі тэзіс пра дамінаванне індывідуальнага над калектыўным (асабліва ў барацьбе з Ліхам) паказальна прадэманстраваны ў казцы праз канфлікт паміж царэўнай і яе бацькам, спецыфіка вырашэння якога была ўжо разгледжана вышэй.

У “Вежы Міру” рамантычныя тэндэнцыі праявіліся і ў пісьменніцкай апеляцыі да антычнай міфалогіі, біблейскіх матываў і вобразаў, у неўтаймаванасці і стыхійнасці мастацкага свету, у дэманічнасці вобразаў і іх іманентнай антаганістычнасці і г.д.

Заклучэнне. Такім чынам, багацце ідэйна-тэматычных, вобразных і жанрава-стылявых рашэнняў у казцы Багдановіча абумоўлівае чытацкую цікавасць і значнасць вывучэння твора ў сучасным літаратуразнаўстве. Асаблівы інтарэс і давер рэцыпіентаў да дзівосных падзей узнікаюць дзякуючы не пераконваючай рэалістычнай атрыбутыўнасці і тыповасці вобразаў, а, фактычна, супрацьлеглым шляхам – шляхам стварэння новага міфа, Кнігі кніг, Казкі казак.

Літаратура

1. Багдановіч, М. Поўны збор твораў: у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск: Беларус. навука, 2001. – Т. 2: Маст. проза, пераклады, літаратурныя артыкулы, рэцэнзіі і нататкі, чарнавыя накіды. – 600 с.

2. Шамякіна, Т.І. Міфалогія і беларуская літаратура: нарысы і эсэ: для ст. шк. узросту / Т.І. Шамякіна. – Мінск: Маст. літ., 2008. – 391 с.

Паступіў у рэдакцыю 04.01.2013 г.

Прыняты ў друк 24.06.2013 г.